

ПІДХОДИ ДО СТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ У СТРУКТУРНИХ ЗМІНАХ

ПАСІНОВИЧ Ірина Ігорівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання Львівського національного університету ім. Івана Франка

В статті обобщены некоторые существующие подходы к структурированию экономики, выделено официальный и неофициальный подходы. Акцентировано на существовании финансовых потоков между сферами и отраслями экономики, целенаправленное регулирование которых является инструментом государственной структурной политики.

Ключові слова. Структура економіки, інституційний сектор, галузь, економічна діяльність, вид діяльності, фінансові потоки.

Постановка проблеми

Економіка кожної держави складається із системоутворюючих елементів, взаємопов'язаних і взаємозалежних, які мають упорядковані зв'язки і утворюють певну структуру. Структура відображає архітектуру економіки, її внутрішній устрій, співвідношення її підсистем і ланок, пропорції і взаємозв'язок між ними. Аналіз структури економіки, розподілу ресурсів і результатів між її елементами актуальний з точки зору визначення пріоритетних структурних реформ, які є нагальними і невідворотними для України.

Залежно від масштабності об'єктів дослідження, структуру економіки розглядають у розрізі секторів, сфер, галузей, видів економічної діяльності. З цієї точки зору виникає потреба конкретизувати їх зміст, що дасть можливість виділити як проблемні, найбільш вразливі, так і перспективні елементи структури, а також спрогнозувати бажаний вектор їхнього розвитку.

Стан дослідження

Наукові підходи до структурування економіки викладені, зокрема, в працях К.Кларка, Д. Белла, В. Леонт'єва, М. Портера, Е. Домара, Й. Шумпетера, Д. Норта. Сучасні проблеми структури економік та структурні зміни розглядає багато вітчизняних вчених, серед них – А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, А. Мельник, Л. Шаблиста, Л. Шинкарук. Серед російських вчених, які досліджували проблематику структурування економіки, виділимо В. Іноземцева та Ю. Яременка. Окремим напрямом наукових досліджень є фінансові потоки, однак формування, рух та регулювання фінансових потоків у процесі структурних змін є найменш дослідженою сферою.

Мета дослідження – узагальнити існуючі підходи до структурування економіки та поглибити класифікацію структурування економіки за різними ознаками, акцентуючи на фінансових потоках між різними її складовими.

Виклад основного матеріалу

Структуру національної економіки визначають як сукупність історично сформованих стійких, здатних до відтворення функціональних взаємозв'язків між різними одиницями національної економіки. Р. Барр розглядає структуру як спосіб упорядкування різних одиниць в економіці і формування між ними органічної взаємодії

та стверджує, що структурний аналіз національної економіки дозволяє провести більш повний і всебічний аналіз економічних процесів [1].

Структура національної економіки, яка відображала макроекономічні пропорції в процесі економічного розвитку, еволюціонувала і модифікувалась. Різні економічні течії по-різному трактували зміни, які відбуваються в макропропорціях. На сучасному етапі продовжується наукове дослідження секторальної моделі в різних економічних школах [7, с. 91].

Структуру економіки можна розглядати в різних площинах. Так, Никифоров А.Є. залежно від характеру елементів та змісту економічних явищ, зв'язки між якими відображаються в пропорціях, виділяє такі основні види структурних співвідношень: відтворювальні, соціальні, галузеві, регіональні, зовнішньоекономічні [3, 120 с.]. Відповідні види структури економіки розглядає і Дідківська Л.І. [4, 214 с.]. Ушаков В.В. виділяє такі види структурних співвідношень, як соціальна, організаційна, відтворювальна, регіональна структури, структура видів економічної діяльності і структура зовнішньої торгівлі. За його словами, ринкова організація національної економіки відображається у пропорціях між інституційними секторами (секторна структура), показниками концентрації виробництва (структура бізнесу), співвідношенням організаційно-правових форм господарювання у підприємницькому секторі [10]. В.В. Леонтьев визначає національну економіку як систему, здатну до саморегуляції, яка складається із різних видів діяльності.

Структурний аналіз економічної системи все частіше звертається до секторального розподілу. Його сутність полягає у поділі національної економіки на окремі частини, сектори, що об'єднують у своєму складі господарюючих суб'єктів з подібними ознаками функціонування. Одним із перших, хто здійснив секторальний розподіл економіки, був К. Кларк, який запропонував теоретичну концепцію «трьох секторів: первинний (сільське господарство); вторинний (промисловість); третинний (сфера послуг). Мета цього поділу полягала у визначенні

механізму еволюції структури економіки, а також для визначення відмінностей та взаємозалежностей кожного з виокремлених секторів.

На думку Трубнік Т.Є., з теоретичною та прикладною метою можуть бути виділені наступні секторальні структури: за галузевим принципом (у розрізі діяльнісно-видової структури), у розподілі за правом власності (або за формою господарювання), за функціями в економіці, за територіальною ознакою, за можливістю спостереження, за ступенем монополізації ринку [9, с. 5].

В узагальненому виді ринкова економіка може бути зображена у вигляді інституційних секторів, взаємодія між якими характеризує найважливіші економічні пропорції, пов'язані з виробництвом, розподілом і перерозподілом доходів між виробництвом товарів і послуг, між реальним і фінансовим секторами тощо [10]. З метою уніфікації статистичного представлення показників, їх співставності й аналізу широко використовується Міжнародна стандартна класифікація сфер економічної діяльності, у якій класифіковано всі галузі національної економіки. Вона дозволяє сформувати систему національних рахунків.

У 2014 році в Україні прийняли нову редакцію Класифікації інституційних секторів економіки (КІСЕ) України, при розробленні якої були використані методологічні принципи міжнародного стандарту Системи національних рахунків 2008 року (СНР 2008). Об'єктом класифікації є інституційні одиниці, які відповідно до міжнародного стандарту СНР 2008 відносяться до певного сектору (підсектору) економіки. *Сектор* є сукупністю інституційних одиниць, схожих за економічними цілями, поведінкою і функціями. *Інституційна одиниця* визначається як економічна одиниця, яка здатна від власного імені володіти активами, приймати зобов'язання, брати участь в економічній діяльності та вступати в операції з іншими одиницями [5]. Національна економіка складається із сукупності інституційних одиниць, що є резидентами України.

Економіка країни відповідно до КІСЕ в цілому складається з таких секторів:

1. Нефінансові корпорації.
2. Фінансові корпорації.
3. Сектор загального державного управління.
4. Домашні господарства.
5. Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства.
6. Інший світ.

Класифікацію інституційних секторів економіки за міжнародними стандартами подано у таблиці 1.

Науковці, досліджуючи економічну систему, демонструють також інші підходи до виділення секторів і сфер економіки. Наприклад, Радіонова І.Ф., Усик В.І. виокремлюють чотири макроекономічні сектори, між якими ілюструють міжсекторальні фінансові потоки: реальний внутрішній

сектор, урядовий сектор (фіскальна сфера), монетарний сектор та зовнішній сектор. Виокремлення макроекономічних секторів здійснюється з прикладною метою – акцентувати увагу на окремій сфері, як сукупності найбільш взаємопов'язаних процесів, явищ та макроекономічних пропорцій у структурі національної економіки [8, с. 10]

Наймушина Н.Є. виділяє п'ять інституційних секторів – нефінансовий сектор, фінансовий сектор, сектор державного управління, некомерційний сектор і сектор домогосподарств, що дає їй можливість визначити фінансові потоки, які їх пов'язують [6].

Розглядаючи підходи до структурування національної економіки, Радіонова І.Ф., Усик В.І. наголошують, що поняття «макро-

Таблиця 1

Класифікація інституційних секторів економіки за міжнародними стандартами*

Інституційні сектори економіки в грошово-кредитній статистиці України						
Сектори-резиденти	Сектори – емітенти коштів	Фінансові корпорації	Депозитні корпорації	Національний банк України		
				Інші депозитні корпорації (банки: державні, приватні, під іноземним контролем)		
	Сектори – власники коштів			Інші фінансові корпорації	Страхові корпорації (державні, приватні, під іноземним контролем) та недержавні пенсійні фонди	
					Інші фінансові посередники та допоміжні фінансові організації (державні, приватні, під іноземним контролем)	
	Нейтральний сектор	Сектор загального державного управління	Центральні органи державного управління			
				із них: фонди соціального страхування		
	Сектори – власники коштів			Регіональні та місцеві органи державного управління		
					із них: фонди соціального страхування	
				Нефінансові корпорації	Державні нефінансові корпорації	
					Інші нефінансові корпорації (приватні, під іноземним контролем)	
Домашні господарства	Роботодавці, самостійно зайняті працівники					
	Наймані працівники, одержувачі доходу від власності та трансфертів					
	Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства					
Нерезиденти	Інший світ					

* Джерело: [Бюлетень НБУ, квітень 2015 р., с. 174]

економічний сектор» не є тотожним поняттю «інституційний сектор», який використовується в системі національних рахунків. Основна відмінність між ними пов'язана з тим, що перше з них є реалізацією, яке не має законодавчого закріплення, а друге – передбачає законодавче закріплення меж, порядку віднесення економічних суб'єктів до кожного інституційного сектору [8, с. 10].

Таким чином, виділення секторів економіки чи інших її структурних елементів насамперед диктується переслідуваною метою, а також напрямом досліджень; воно може бути як офіційно визнаним, так і результатом наукових пошуків. Структурний аналіз економіки можна здійснювати ширше, доповнивши його іншими пропорціями, наприклад, технологічними, територіальними, організаційно-правовими.

Важливою характеристикою економічної системи є її динамічність, яка означає, що функціонування економіки супроводжується мобілізацією, розподілом та перерозподілом фінансових ресурсів між сферами і секторами. Такий рух фінансових ресурсів є вагомим фактором зміни структури економіки. Цілеспрямований рух певного обсягу фінансових ресурсів здійснюється у формі фінансових потоків. Як відзначають Гузенко Г.М. і Шкодін А.Г., фінансові потоки є чинником цілісності економічної системи: «Взаємозв'язок усіх секторів економічної діяльності в єдину цілісну ринкову систему здійснюється за допомогою фінансових потоків. Функціонує дана система через фінансовий ринок, на якому формуються взаємовідносини заощаджень та інвестицій, відповідно до ринкової ситуації» [2].

Фінансовий потік є інструментом управління відтворювальними процесами в економічній системі, оскільки моніторинг, контроль і своєчасне коректування обсягу і напрямку руху фінансових потоків здатне впливати на забезпечення галузей і секторів економіки фінансовими ресурсами.

У межах неформального підходу до структурування економіки можна розглядати наступні елементи її структури:

- ринковий і неринковий сектори;

- державний і недержавний (приватний) сектори;
- реальний і фінансовий сектори;
- легальний і тіньовий сектори;
- сектори великого, малого і середнього бізнесу;
- сфера матеріального і нематеріального виробництва.

У даній статті обмежимося лише офіційними підходами до виділення секторів, галузей і видів економічної діяльності.

Сфери економіки поділяються на галузі. Галузева структура національної економіки формується шляхом групування господарюючих суб'єктів в однорідні за своїм складом групи, пов'язані схожими функціональними характеристиками. Галузева структура визначає склад галузей і співвідношення між ними. Даний вид структури економіки є результатом розвитку суспільного поділу праці в ході історичного процесу. Вона є динамічною – зміни галузевої структури відбуваються циклічно, причому у зв'язку з прискоренням науково-технічного прогресу тривалість циклу скорочується.

Галузь – це група кількісно однорідних господарських одиниць (підприємств, організацій, установ), які в системі суспільного поділу праці характеризуються особливими умовами виробництва (використовують однакову сировину, виконують однакові технологічні процеси тощо), виготовляються однорідною продукцією і виконують специфічну функцію в національному господарстві. Класифікація і групування за галузями національної економіки дозволяють визначити обсяги і внесок конкретної галузі в загальний ВВП і ВНП, охарактеризувати зв'язки між галузями і сформовані пропорції.

В Україні номенклатура галузей сформована у нормативному документі – Державному класифікаторі України «Державна класифікація видів економічної діяльності», яку гармонізовано з Класифікацією видів економічної діяльності Статистичної комісії ЄС (NACE) на рівні класів, що дає змогу використовувати її для порівняння національних статистичних даних із даними Статистичної комісії ЄС без перехідних ключів. На даний час в Україні чинний

Національний класифікатор ДК009:2005 «Класифікація видів економічної діяльності» (КВЕД).

Об'єктом класифікації в КВЕД є види економічної діяльності статистичних одиниць (юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та ін.), які на вищих рівнях класифікації групуються у галузі. Згідно з КВЕДом, **економічна діяльність** – це процес поєднання дій, які забезпечують отримання відповідного набору продукції чи послуг. У КВЕДі зазначається, що **вид діяльності** має місце тоді, коли об'єднуються ресурси (устаткування, робоча сила, технологічні засоби, сировина, матеріали) для створення виробництва конкретної продукції та надання послуг. У цьому документі дається визначення змісту поняття «галузь»: «**Галузь** – це сукупність усіх виробничих одиниць, які беруть участь переважно в однакових або подібних видах виробничої діяльності».

КВЕД призначено для використання органами державного управління, фінансовими органами й органами статистики. На основі статистичних даних, згідно з КВЕД, можна визначити галузеву структуру будь-якого територіального утворення (області, регіону чи країни загалом).

Гранично узагальнюючи галузеву структуру економіки, її можна подати трьома блоками: сільське, лісове господарство й рибальство; промисловість; послуги. До останньої групи належать, зокрема, кредит, інформатика, торгівля, туризм, освіта тощо. Останнім часом поширюється така схема галузевої структури: первинні, вторинні й третинні блоки (сектори). До первинного блоку (або сектору) належить сільське й лісове господарство, рибальство, видобувна промисловість. До вторинного – обробна промисловість й будівництво. Третинний блок охоплює сферу послуг. Іноді визначають ще й четвертинний – інформаційний – сектор, виокремлюючи інформаційні послуги з третього блоку.

Кожна із спеціалізованих галузей поділяється на комплексні галузі і види виробництва. Наприклад, у складі промисловості виділяють близько 15-ти великих галузей:

електроенергетика, чорна і кольорова металургія, паливна промисловість, хімічна і нафтохімічна промисловість, лісова і целюлозно-паперова промисловість, машинобудування і металообробна промисловість, промисловість будівельних матеріалів, легка і харчова промисловість тощо.

Спеціалізовані галузі відрізняються різним ступенем диференціації виробництва. Роль кожної галузі неоднакова з точки зору прогресивного розвитку економіки на певному етапі. Сьогодні основою економічної могутності країни є новітні галузі промисловості, такі як електроніка, авіакосмічна техніка, енергетика, нафтохімія. Останнім часом завдяки стрімкому науково-технічному прогресу передові позиції завойовують біоінженерія, фармацевтика, лазерна техніка й особливо інформатика.

З позицій фінансового забезпечення і фінансових потоків можна виокремити галузі-донори і галузі-реципієнти. Відповідний рух фінансових потоків може здійснюватись як на основі ринкового механізму, так і під впливом державних заходів у межах реалізації державної структурної політики.

В умовах ринкової економіки основною господарюючою одиницею, яка характеризується певною галузевою приналежністю і посідає особливе місце в системі національної економіки, є *підприємство*. Саме підприємство реалізовує конкретну організаційно-економічну форму підприємництва. У структурному аналізі підприємство можна розглядати і як первинну структурну одиницю, оскільки воно є відокремленою структурною ланкою, в межах якої здійснюється самостійно кругообіг матеріальних і фінансових ресурсів, формується підприємницький дохід.

На рис. 1 відображено підходи до структуризації економіки.

Сукупна спроможність галузей народного господарства виробляти продукцію та здійснювати послуги формує економічний потенціал країни, реалізація якого залежить від багатьох факторів, визначальним серед яких є ефективність державної соціально-економічної політики.

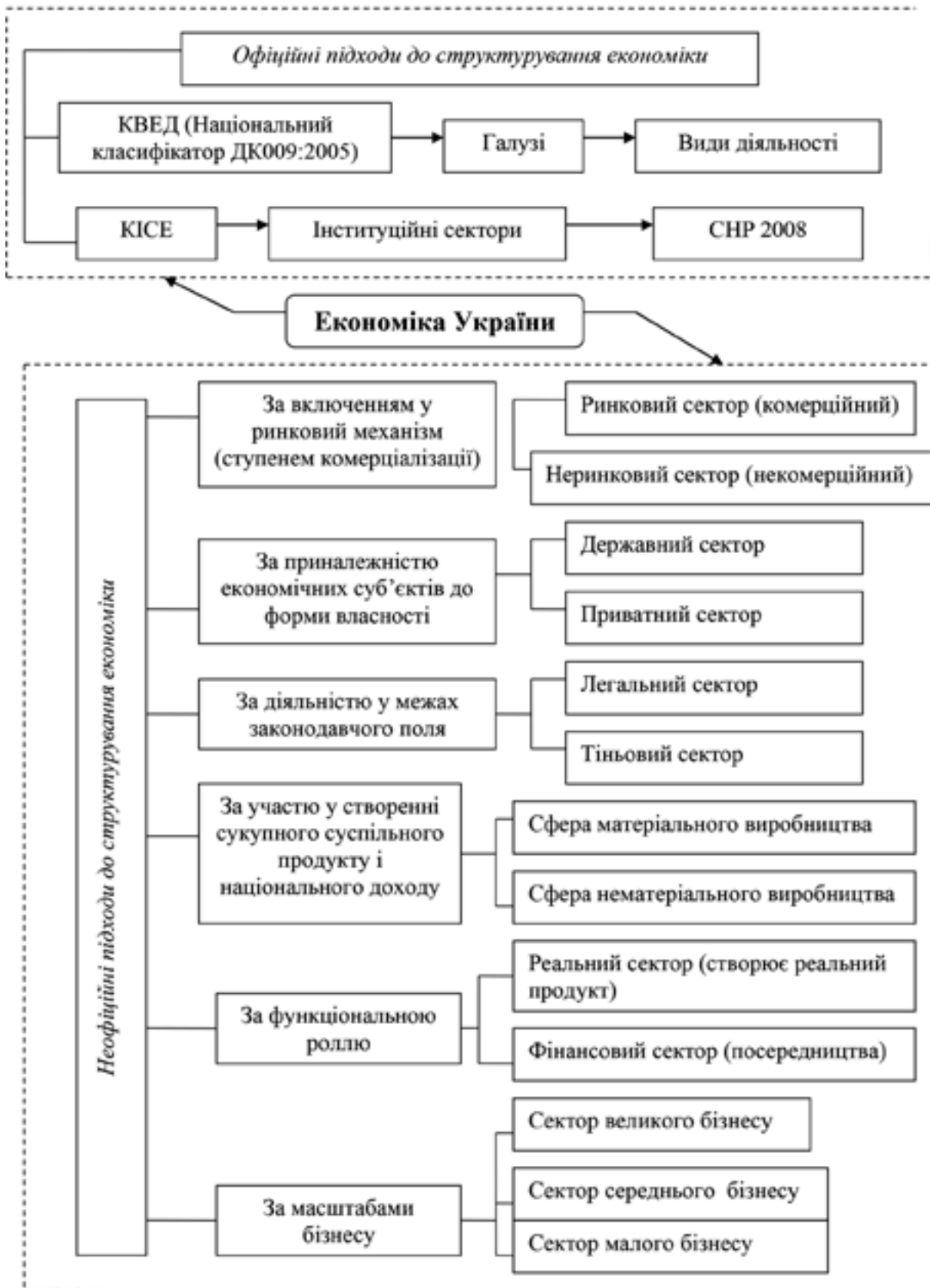

Рис. 1. Офіційний та неофіційний підходи до структуривання економіки [розроблено автором]

Сьогодні економіка України перебуває в ситуації, коли її структура є чи не основним гальмом подальшого розвитку і без системних структурних реформ забезпечити зростання неможливо. Цілі галузі, які вважались традиційними і формували несучий каркас національної економіки (металургія, хімічна промисловість), потребують значних фінансових ресурсів для модернізації, однак ринкові перспективи для них невизначені. Зростання ВВП у нашій країні варто пов'язувати насамперед з новоствореними підприємствами, інноваційними продуктами і освоєними ринковими нішами. Для цього необхідно створити сприятливий бізнес-клімат, провести реформи, спрямувати фінансові потоки саме у нові перспективні сектори і галузі.

Структурні зміни в економіці повинні стосуватися не лише кількісних пропорцій між секторами і галузями економіки, а й зачіпати їх якісний зміст – асортимент продукції, організаційно-економічні форми підприємств, застосовувану техніку і технологію, кваліфікацію працівників тощо.

Структура економіки повинна забезпечити й гарантувати в поточний момент і в перспективі економічний суверенітет держави, економічну безпеку, високий рівень конкурентоспроможності національного виробництва, входження національних виробників до світового ринку як рівноправного партнера. Якщо ці умови не виконуються, необхідні структурні зміни, які відбуваються як під дією ринкових сил, так і державного регулюючого впливу.

Цілі структурних змін повинні бути критеріальними, тобто піддаватись кількісній і якісній оцінці. Цілі слід чітко обмежити в часі, обґрунтувати ресурсними й інвестиційними ресурсами, а також бути прив'язаними до просторових характеристик, тобто у регіонально-територіальному розрізі.

Наочною, хоч і опосередкованою ознакою структурних змін (перебудови, трансформації), є перерозподіл фінансових (кредитних, інвестиційних) потоків між структурними одиницями економіки. Структурні реформи потребують не лише відповідного фінансового забезпечення, а

й розробки механізму прямого й опосередкованого впливу держави на спрямування фінансових ресурсів у пріоритетні сфери і галузі, стимулювання мобілізації інвестиційних ресурсів на технічне оновлення виробництв.

Висновки

Економіка країни – складний і динамічний організм. Вона може бути представлена різними структурами як офіційними, так і неофіційними, що зумовлено напрямом наукових досліджень і потребою вирішення практичних завдань. Методологічну основу секторного поділу складає система національних рахунків. Галузева структура економіки відображає поділ виробничої сфери на види економічної діяльності та характеризується питомою вагою видів економічної діяльності у створенні ВВП.

Між взаємопов'язаними і взаємозалежними елементами економіки існують упорядковані зв'язки, які виступають у формі фінансових потоків. Фінансові потоки є інструментом перерозподілу фінансових ресурсів, який чинить вплив на забезпечення галузей і секторів економіки капіталом, необхідним для забезпечення функціонування і розвитку. Відповідно до управління фінансовими потоками, насамперед їх регулювання і контроль мають важливе значення для здійснення структурних реформ.

Держава повинна сформулювати стратегію структурних перетворень, обґрунтувати її з точки зору інтересів провідних суспільних груп, витрат ресурсів і прогнозованих ризиків. Це буде підґрунтям стимулювання спрямування фінансових потоків у пріоритетні і перспективні сфери, галузі і види діяльності. Отже, на часі модернізація структури економіки, яка б перейшла у стійкий процес розвитку.

Література

1. Барр Р. Политическая экономия: В 2-х т. – Т. 1 / Р. Барр; пер. с фр. – М. : Междунар. отношения, 1995. – 608 с.
2. Гузенко Г.М. Фінансові потоки як чинник цілісної економічної системи / Г. М. Гузенко, Л. Г. Шкодіна // Збірник наукових праць Харківського національного

АНОТАЦІЯ

У статті узагальнено деякі існуючі підходи до структуривання економіки, виокремлено офіційний та неофіційний підходи. Акцентовано на існуванні фінансових потоків між сферами і галузями економіки, цілеспрямоване регулювання яких є інструментом державної структурної політики.

SUMMARY

Some existing approaches to structurizing economics are generalized in the article, official and unofficial approaches are highlighted. The emphasis is placed on the existence of financial flows between areas and sectors of economics, regulation of which is an instrument of state structural politics.

педагогічного університету ім. Г. Сковороди. «Економіка». – 2013. – Вип. 13. – С. 15-26.

3. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / С.М. Чистов, А.Є Никифоров та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с. – с. 120.

4. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки : Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб і доп. – К. : Знання-Прес, 2002. – 214 с.

5. Класифікації інституційних секторів економіки (КІСЕ) України (Затверджено наказом Державної служби статистики України від 03.12.2014 № 378).

6. Наймушина Н. Е. Финансовые потоки в переходной экономике и их воздействие на процессы общественного воспроиз-

ства : Дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01, Уфа – 2000. – 154 с.

7. Прушківська У.В. Еволюція концепцій структуривання національної економіки // Проблеми економіки. – №2, 2013. – с. 87-94.

8. Радіонова І.Ф., Усик В.І. Макроекономічний аналіз : Електронний конспект лекцій / КНЕУ, К., 2015. – 272 с.

9. Трубнік Т. Є. Статистичний аналіз формування та розвитку секторальної структури економіки України. – Дис... канд. ек. наук : 08.00.10 – Статистика. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ. – 2013.

10. Ушаков В.В. – Фінанси // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://lubbook.net/book_431.html.